

ייִדישע טיפאָגראַפֿיע

רעטאָ קראָמער

Old Yiddish
Oxford School of Rare Jewish Languages
13 March 2024

1

Table of Contents

- classical Hebrew
- Jewish languages
- manuscripts
- moveable-type printing press
- Linotype machine
- modern Hebrew

2

classical Hebrew

3

DAS BUCH DER SCHRIFT

ENTHALTEND DIE
SCHRIFTZEICHEN UND ALPHABETE
ALLER ZEITEN UND ALLER VÖLKER
DES
ERDKREISES

ZUSAMMENSTELLT UND ERLÄUTERT

VON
CARL FAULMANN

PROFESSOR DER STEINDRUCKKUNDE, MITGLIED DER K. K. STAATSDRUCKEREI-VERWALTUNG U. A. VERLEHNER DER K. K. STAATSDRUCKEREI
STADTBIBLIOTHEK, BISTEN DER KÖNIGLICH-BAYERISCHEN VERORDNUNGS- UND REGIERUNG VON WÜRZBURG, DRUCKER
VERLEHNER-REGISTRAR DER WÜRZBURGER UNIVERSITÄT

ZWEITE VERMEHRTE UND VERBESSERTERTE AUFLAGE

WIEN 1880

DRUCK UND VERLAG DER K. K. KAISERLICH-KÖNIGLICHEN HOF- UND STAATSDRUCKEREI

4

Bibliography (1)

- Lily Kahn and Aaron D. Rubin (Ed.): Handbook of Jewish Languages. Leiden and Boston: Brill, 2017
- Aaron D. Rubin and Lily Kahn: Jewish Languages from A to Z. London and New York: Routledge, 2021

9

manuscript

10

HEBRÄISCHE QUADRATSCHRIFT.

Name	Zeichen	Final	Wert	Ziffer	Name	Zeichen	Final	Wert	Ziffer
<i>Aleph</i>	א		'a	1	<i>Lamed</i>	ל		l	30
<i>Beth</i>	ב		b, v	2	<i>Mem</i>	מ	ם	m	40
<i>Gimel</i>	ג		g, γ	3	<i>Nun</i>	נ	ן	n	50
<i>Daleth</i>	ד		d, δ	4	<i>Sameχ</i>	ס		s	60
<i>He</i>	ה		h	5	<i>ʾAin</i>	ע		ʾ	70
<i>Waw</i>	ו		w	6	<i>Pe</i>	פ	ף	p, f	80
<i>Zain</i>	ז		z	7	<i>Qoph</i>	ק		q	90
<i>Kheth</i>	ח		χ	8	<i>Reš</i>	ר		r	200
<i>Tet</i>	ט		ṭ	9	<i>Šin</i>	ש		š, ṣ	300
<i>Yođ</i>	י		y	10	<i>Taw</i>	ת		t, θ	400
<i>Kaph</i>	כ	ך	k, χ	20					

11

RASCHI.

Zeichen	Wert	Zeichen	Finale	Wert	Zeichen	Finale	Wert	Zeichen	Wert
ב	'a	ז		z	מ	ם	m	ק	q
ב	b, v	ח		χ	נ	ן	n	ר	r
ג	g, γ	ט		ṭ	ס		s	ש	š
ד	d, δ	י		y	ע		ʾ	ת	t, θ
ה	h	כ	ך	k, χ	פ	ף	p, f		
ו	w	ל		l	צ	ץ	š		

Während für die heiligen Bücher und für die Synagogenrollen die Quadratschrift als heilige Schrift in sorgfältiger Ausführung zur Anwendung kam, wendeten die Juden schon in früher Zeit neben derselben eine cursive Form an, welche sich in verschiedenen Ländern eigenthümlich

gestaltete; man unterscheidet die spanisch-levantinische, die italienische (Raschi) und die deutsche. Die Raschi wird auch in Deutschland, besonders zu hebräischen Texten verwendet, während die „Weiberdeutsch“ genannte Schrift für deutsche Wörter auch in Raschitexten gebraucht wird.

12

DEUTSCH-HEBRÄISCH (WEIBERDEUTSCH).

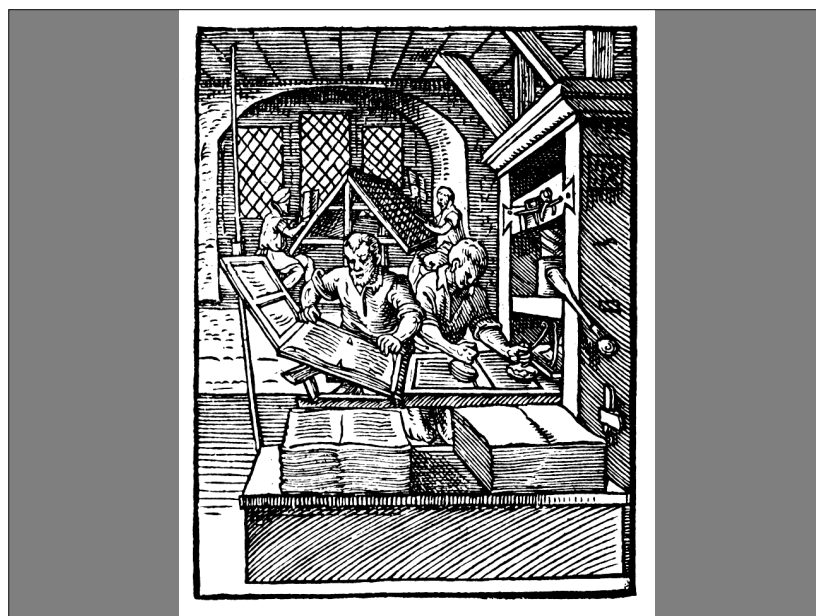
Zeichen	Wert	Zeichen	Finale	Wert	Zeichen	Finale	Wert	Zeichen	Finale	Wert
א	a	י		v, u, o	פ	ף	ץ	ב	בֿ	f, pf
אָ	o	ו		w	ל	לֿ	ל	ז	זֿ	ts
ב	b	ז		z	מ	מֿ	מ	ק	קֿ	kk, q
בֿ	v, f	ח		χ	נ	נֿ	נ	ר	רֿ	r
ג	g	ט		t	ס	סֿ	ס	ש	שֿ	s, š
ד	d	יֿ		i, y, ē	ע	עֿ	ע	ת	תֿ	t
ה	h	כ	ך	k	ק	קֿ	ק	פֿ	פֿֿ	tt

Die übrigen Vokale sind: אָ au, אֵ ei, אִ eu, אֶ e, אִי ö, אִי ü. Auch in deutscher Sprache wird von rechts nach links geschrieben.

13

**moveable-type
printing press**

14

15

- ### Typeface (font family)
- Hebrew (אַלף-בית עברי)
  - Rashi (רש"י אותיות)
  - Vaybertaytsh (ווייבערטײַטש), Vaybershrift (ווייבערשריפֿט) or Mashket (מאַשקעט)

16

Rashi

אבגדהוזהטיכךלמס
נסעפףלךקרטת

17

Vaybertaytsh, Vaybershrift or Mashket

אבגדהוזהטיכךלמס
נסעפףלךקרטת

18

אבגדהוזהטיכךלמס
נסעפףלךקרטת

אבגדהוזהטיכךלמס
נסעפףלךקרטת

19

Mashket

- introduced during the 1530s by the Helicz brothers in Krakow
- established in the 1540s in Western Ashkenaz Yiddish typography
- used until the 1840s in Eastern Ashkenaz

20

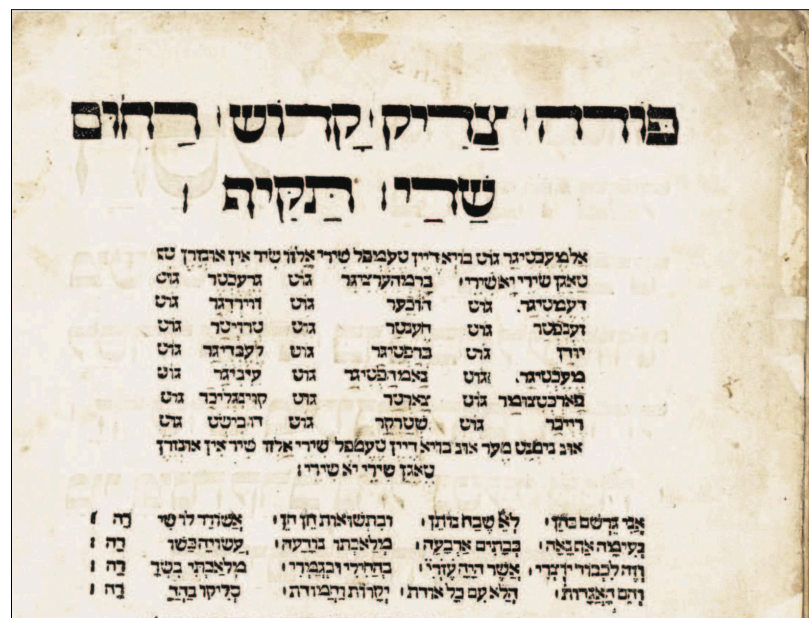
Bibliography (2)

- Dovid Katz: *Yiddish and Power*. London: Palgrave Macmillan, 2015

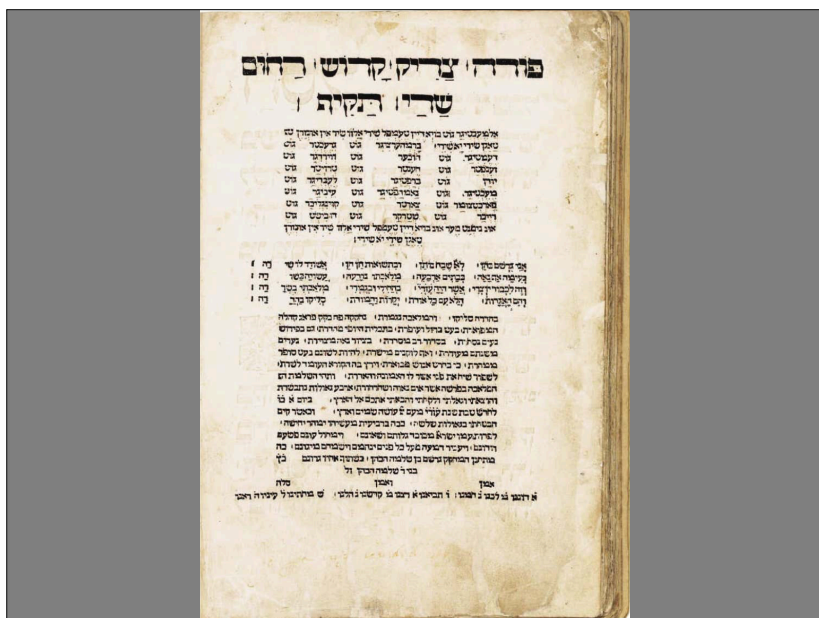
Chapter 3: Power of the Printing Press, p. 45–71 and especially “A symbolical coup: the mäshtkit font – just for Yiddish”, p. 58–61

21

22

23

24

Bibliography (3)

- הערמאן פֿראנק: אידישע טיפאָגראַפֿיע
און בוך־אויסאַרבעטונג קונסט. ניו יארק
1938

29

modern Hebrew

30

עברית חדשה

- אַשכנזישע גראַמאַטיק
- ספֿרדישע הברה
- יידישע טיפאָגראַפֿיע

[כמעט אין צייט פֿאַר פורים אָדער מיט אַ קערל פֿון זאַלץ]

31

AV Preservation by
reto.ch

Sandrainstrasse 3
3007 Bern
Switzerland

reto.ch
info@reto.ch

32